

DISSERTATIO ACADEMICA
*ANIMADVERSIONES QUASDAM DE
CHRESTOMATHIIS LEXICISQUE
SCHOLASTICIS RITE INSTITUENDIS
ET ADHIBENDIS EXHIBENS,*

QVAM

CONS. AMPL. FACULT. PHILOS. ACAD. ABOËNS.

PRO

MUNERIBUS SCHOLARUM INFERIORUM
SUPERIORIBUS OBTINENDIS

PUBLICO EXAMINI SUBJICIT

JOHANNES ÆYMELÆUS,

Phil. Mag. et Coll. Sup. Schol. Triv. Waseæ

RESPONDENTE

NICOLAO KENZELL,

Ostrobothniensi.

In Aud. Mathem. die xv Nov. MDCCCVI.

H. A. M. S.

ABOË, Typis FRENCKELLIANIS.

§. 1.

Proverbium istud vulgatissimum: *aliter viri aliter pueri legunt Cornelium*, pari jure etiam in ceteros plerosque auctores latinos, superioribus scholarum trivialium classibus reservatos, transferri potest. Viri enim thesauros hosce vetustatis pretiosissimos summo sui emolumento et voluptate pertractant, pueri linguæ tantum discendæ causâ leviter attingunt, internum eorum usum multiplicem fere omnino ignorantes. Nemo quidem, qui auctores classici, a se adolescente lectitatos, maturiori ætate relegit, inficias puto ibit, se virum longe alias in iis res reperiisse, quam quas adolescens animadverterat. Attribuendus vero est tardus ille in lingvis antiqvis progressus, cujus juvenus patriæ scholastica haud immerito quidem arguitur, non totus inertie docentium vel discipulorum, sed quam maxime ineptis chrestomathiis lexicisque, quæ linguæ discendæ causâ adolescentibus traduntur. Animadversiones quasdam de chrestomathiis lexicisque his scholasticis rite instituendis et adhibendis in hac dissertatione exhibere constituimus. Benevolum Lectorem prius rogantes, velit nostras expendere rationes et de eis sua judicare æquanimiter; res enim agitur non solum scholarum inferiorum vel rei literariæ sed etiam universæ civitatis.

Tirones scholis inferioribus adscripti, ætate ea, quæ auspicia studii latini prima incipiunt, cognitione rerum illarum, quæ affectiones adultiorum commovere solent, nimis adhuc vacui sunt, ideis abstractis nimis pauperes, quam ut chrestomathias sibi tradias vulgo abstractiones et captui fere maturiorum tantum accommodatas satis bene percipere et adamarè possint; quo sit, ut fallam sæpe et inanem vocibus, in chrestomathis hisce obvientibus, notionem conjungere discant; quem morem semel contractum vix maturiori quidem ætate deponunt. Conati quidem sunt nonnulli recentiorum, qui chrestomathias elementares confecerunt vitium hoc eo tollere, quod narratiunculas pueriles, ex diversis diversorum auctorum veterum operibus congelias, tironibus legendas tradiderunt; sed neque hoc adminiculo desideriis horum omnibus satisfecerunt. Voces enim et phrasæ harum narrationum, antiquos ritus mores rationes et opiniones præjudicatas nostratibus alienissimas respicientes, progressum tironum valde retardent necesse est, quippe quæ lectores requirant cognitione rerum antiquarum jam aliquantum imbutos. Quum vero civitatis universæ non minus quam rei litterariæ maxime intersit, ut juvenus studiosa statim post litteras latinas arreptas rectæ vocum perceptioni advescat, optandum foret, ut ludimagister aliquis domesticus, sermonis latii scribendi et ætatis primæ instruendæ pariter callens, juventuti patriæ cursum latinum ingredienti succurreret, atque chrestomathiam nobis daret latinam, domesticas tantum et tales res vocesque continentem, quæ adfectionibus et ideis puerorum familiarissimis respondentes, facilem sui perceptionem admitterent; quo tirones necessitate res abstractas sibi quæ alienas legendi demum soluti, adolescentes jam discernere advescerent, ad sonis vocum oblati fixam conjungant notionem nec ne, an rem lectam percipiant nec ne.

§. 3.

Sed non res tantum et voces quæque singulæ in chrestomathiam hanc acceptæ ad captum tironum accommodatæ erant, sed etiam idiotismi. Eæ nimirum locutiones præsertim in initio hujus chrestomathiæ solæ eligantur, quæ totidem verbis in linguam tironum vernaculam transferri possint. Hac enim cautione neglecta, pueri, si locutiones latinas a vernacula sua recedentes ad verbum exprimunt, sensum nec sibi nec cuiquam alii intelligibilem extorquent; si vero verba textus ex interpretatione magistri viva recte vertant, causam cur illa modo hoc præpostero efferantur ignorant, atque ab initio jam cursus latini sui inconseguenter in vertendis auctoribus classicis versari discunt.

§. 4.

Quum repetitio omnis frequentior ad imaginem rerum repetitarum menti eo altius indagandam quam maxime sit idonea; conscriptores chrestomathiarum quidam veteriores, prudentissimo quidem consilio, voces quasque textui semel inductas paulo inferius in sententiis aliis insertas aliquoties recipiunt, quo vel tardissimi alumnorum voces easdem sæpe repetitas in memoriam tandem redigant. Quem morem ab aliis sæpe collaudatum, non denuo commemorarem, nisi a recentioribus quibusdam confectoribus chrestomathiarum neglectum comperiissem.

§. 5.

Observationes paragraphorum duorum proxime præcedentium si, ut puto, ratæ habeantur, rationes, quibus ineptitudinem chrestomathiarum, ex dispersis auctorum veterum narrationunculis constatarum supra effecimus, jam novis argumentis confirmare possumus. Primo quidem narratiunculæ, ex auctoribus classicis, idiotismos latinos nullibi non continentibus, sumtæ, fontem suum quovis fere versiculo redolebunt, atque
pueros,

pueros, interpretationis textus veræ incertos, identidem confundent. Deinde quam difficilis sit collectio locorum classicorum hac illuc disperforum, easdem voces in sententiis aliis continentium, memoriæ tardiorum tironum sublevandæ causâ chrestomathiæ confectori suscipienda, quisquis huic rei animum attentum præbens facile videbit.

§ 6.

Res vero et materiæ, huic chrestomathiæ scholarium latinorum elementari illatæ, utile dulci ita mixtum exhibeant, ut pueri candore virtutis et suavitate ante jam abripiantur, quam vitiositas eorum naturalis imperium sibi violentius vindicare incipiat. Narratiunculæ, quæ in chrestomathia hac adhibentur, veræ vel fictæ, familiarissimas vitæ communis res eventusque describentes, patræ virtutis irrisæ castigatrices vero vitii insultantis nunquam non agent: bona causâ ad portum semper vincet, mala autem succumbet. Nec fabulas simplices, puerorum mentes exemplis animalium emendantes, chrestomathiæ huic ingerere dubitaverim. Ne vero animus puerorum natura sua hilaris, feriis gravibusque rebus identidem repetitis, defatigetur, atque chrestomathiæ legendæ dumtaxat tædescat, eventus læti, iique usum moralem vel indifferentes risui movendo idonei, feriis narrationibus alternatim interponendi et inferendi sunt. Debet denique chrestomathia hæc animum tironis tam strenue ferire, ut eam lingua ipsius vernacula exaratam, non nisi ad finem uno quasi impetu perlectam e manibus dimittere velit.

§ 7.

A re præsentī alienum non videtur pauca etiam de natura lexicī chrestomathiæ huic subjungendi commonere. Laborem, nempe puto non parum levatum iri et docentium et discipulorum,

ſcientium, ſi vocabularium peculiare vocum omnium in chreſtomathia adhibita obvenientium pueris ante hanc inceptam ediſcendum tradatur, non quidem alphabeticum, ſed quod voces chreſtomathie univerſas pro ordine earum etymologico capitulatim recenſeat, ita diſpoſitas, ut univerſæ ad eandem orationis partem vel paradigma pertinentes ad idem capitulum referantur. Methodus voces hoc ordine diſponendi id quidem haberet incommoditatis, ut voces primo chreſtomathie textui inferre ad finem vocabularii ſæpe rejiciendæ eſſent, quo facio diſcipulus vocabularium integrum perlegere neceſſe haberet, antequam chreſtomathie vertendæ admiſſus, fructum laboris ſui animadverteret. Sed incommodo huic ita obviam iri poſſet, ut vocabularia hujusmodi ſingula ſingularum chreſtomathie ſectionum majorum conficerentur itidem etymologica, alternatim cum ſectionibus chreſtomathie parallelis legenda. Illo ipſo vero tempore, quo ſectioni chreſtomathie cuique diſcendæ occuparentur tirones, vocabularium ſectionis proxime ſeqventis integrum horulis aliis paulatim ediſcendum eſſet, ante quam ſectio hæc ipſa vertenda ſuſciperetur. Tiro chreſtomathiam et vocabularia hujus ſingula per vices hujusmodi alternas lectitans, nullas unquam in chreſtomathia ſua voces ſibi incognitas offenderet, ſed temporis reliqui ſatis ad analyſin et etymologicam et ſyntacticam inſtituendam ceteraque ſimilia obſervanda haberet. Proclivior præterea et alacrior ad lectionem vocabularii cujuſque memorialem aggrediendam perſeqvendamque redderetur, cum laborem ſuum arduum poſt certos quosque dies vel hebdomades compenſatum iri ſciret, ut lucrum memoriæ ipſius hac lectione memoriali emendatæ commemorare omittam. Etiam me non monente intelligitur, voces cuidam vocabulariorum præcedentium illatas, ex ſeqventibus, cum infra in textu chreſtomathie repetantur, excludendas eſſe.

Videntur et pauca antequam e classe latinitatis infima egrediamur de tempore et methodo idiotismos chrestomathiæ latinæ interpretandi addenda esse. Idiotismi enim facillimi quique, licet ab initio chrestomathiæ tironum removeantur, in textum ejus inferiorem tamen inducendi sunt, quippe qui in auctoribus classicis, chrestomathiam hanc vulgo excipientibus, passim occurrentes, antea jam magnam partem tironibus familiares esse debent, quam hi illos in his auctoribus offendant. Pariter etiam idiomatica chrestomathiæ latina, formulæ loquendi nostratum disparia, non tum demum primum interpretanda sunt, cum in textu sese tironibus legenda offerunt, sed ante jam ex thematibus, quæ vocant latinis, cognoscenda. Non quidem nos fugit, multos tersioris latinitatis propugnatores spectatissimos, rationibus omnino gravissimis inductos, censuisse, hæcæ exercitationes usque eo differendas esse quoad alumni, auribus ut ajunt latinis lectione auctorum longa exercitatis, idiotismos linguam vernaculam redolentes cavere discant. Existimaverim vero has ipsas exercitationes latinitati tersiori promovendæ potius conducere quam officere, si, ut debent, cunctas per classes ad idiomatica linguarum vernaculæ et discendæ discrepantia conjungenda et intelligenda tantum peculiariter dirigantur. Sed ad propositum revertor. Præceptor jam infimæ classis latinæ præfectus, idiotismos chrestomathiæ hujus universos attente lustratos in classes diducat diversas, eosque singulos singulis addicat filii romani exercitiis. Si qui difficiliore longiore, quam quæ vice simplici præstari possit, exercitationem desiderant, iterum iterumque exercitationibus continuis repetantur, quoad alumni vel tardissimis demum intelligibiles fiant. Ita autem moderandæ et ad progressionem discipulorum in chrestomathia successivam accommodandæ sunt hæc exercitationes, ut idiotismos chrestomathiæ intextis quasi præcurrant et præluceant. Tirunculus, luminibus hisce syntaxeos collustratus,

collustratus, errores itineris sui solitissimos facili negotio evitabit, animumque et vires nova itinera aggrediendi ex hac ipsa facilitate reportabit. Me licet tacente intelligitur, idiotismos chrestomathiæ quosque, in textum thematum inductos, diverso quasi materiam habitu repræsentandos esse, ita ut themata et chrestomathia diversas quæque res iis tractent locis, quibus iisdem idiotismis utuntur. Varietas materiarum semper novarum satietati tironum occurrat. Methodus autem, qua idiomata latina exponentur, vel (quod nobis idem est,) qua themata filii romani instituenda sunt, eo intendenda est, ut vocabula in textu thematis vernaculi obvia veris et genuinis vocibus latinis transferantur. Has vero pueri, si lexica sua vernaculo-latina sæpius ineptiora suo Marte consulant, falsas et vocibus vernaculæ vertendis incongruas frequenter offendunt, a Lexicographo et suamet ipsius inscitia, ut fit, pariter seducti. Succurrat igitur alumnis laborantibus magister ipse beneficus, vicesque lexiæ vernaculo-latini pueris adempti suppleat. Suppeditet nempe themata schedulis in minusculis conscripta singula, eaque diversi quæque argumenti, singulis pueris vertenda, textum vernaculum in margine schedulæ cuiusque superiori continentia, inferiori vero vocabularium omnium utriusque lingvæ vocum in textu obvenientium. Triplex puto usus ex thematibus hoc modo institutis redundabit: primus, ut pueri ab initio cursus latini jam veras latinarum vocum notiones discant; secundus, ut præceptor themata sua desiderio chrestomathiæ multiplici adaptare possit; tertius vero, nec is contemnendus, ut via omnis scripta lociorum vicinorum latina describendi pueris pigrioribus præcidatur; quod, si commune universis thema scribendum datur, vix magistro assidue adstante, plane impediatur. Methodum hanc vices lexiæ vernaculo-latini per vocabularia singula singulis singulorum tironum schedulis inscripta supplendi in tota quoque classe syntactica, quam vocant, retinendam esse censeo, propter necessitatem et docentis et discientium similem hæc adhuc manentem.

manentem. Ufus lexici vernaculo-latini ex methodo hac ad circulum scholæ superiorem usque differendus esset, (quod nobis quidem valde arrideret,) latino-vernaculi vero ad auctores classicos repetendos nunquam non quibusvis tironibus interdicendus. Non vacat diutius in classe hac morari: ad ceteras jam ascendo.

§. 9.

Longam vero jam coram me conspicio auctorum elegantissimorum seriem per secula longinqua jam a scholaribus lectorum; mihi vero rationes tironum magis quam eruditorum respicienti, parum admodum solatii suppeditantium. Prædecessores nostri elegantissimos quosque auctores præ vilioribus adamatos scholaribus terendos antiquitus tradiderunt, rationibus horum atque juribus sanctissimis neglectis. Hosce auctores, scholis inferioribus semel obtrusos, nepotes pronepotesque eorum hodieque scholis ulterius injungere gestiunt. Jugum romanum, orbi jam olim excussum, nunc post lata red-
dux, juventæ lacertos nostratis misere torquet et lacerat. Quæ-
ro te, pervicacem æsthetices latinitalisque cultioris propugna-
torem, an adolescens quisquam tere sui juris tuos auctores
adultiorum tantum curas ærumnasque depingentes sibi præ le-
xibus innocentibusque neniis legendos eligeret, vel si illi, ser-
mone ipsius vernaculo exarati, sine molestia et quiritatione
longa patefcerent. Sed pergamus ad singulos quosque disqui-
rendos. Obsert sese omnium primus considerandus Cornelius
Nepos, scriptor aureæ ætatis elegantissimus. Habet vero id
incommoditatis ille pariter ac ceteri plerique in scholis lecti-
tati auctores classici, quod materiam, animum adolescentium
non nimis commoventem, contineat. Bella cruenta populorum
pueris indifferentium machinationes principum dolosæ atque
insidiæ causæ cujusque bonæ vindicibus structæ et successu
felici perpetratæ summan efficiunt rerum ab illo descriptarum.

Exquisitiores præterea quæque vitarum ejus lectoribus adeo rudibus, ac quibus jam in scholis legendæ traduntur, maximam partem sunt imperceptæ. Quam vero ad auctorum materias veterum universaliter obsurdescant lectores adolescentes ex digressionem sequenti, a proposito non nimis remota, elucescere putamus. Continent nimirum auctores classici in scholis lectitati passim res obscenas et impias, rationesque civitati bene constitutæ perniciosissimas, quæ nisi ab adolescentibus inobservatæ obiter tantum legerentur, multum virus occulti ætati ipsorum maturiori recondere. Capitale esse cœpit Romæ temporibus Augusti Cæsaris libros legere Ciceronis, ita ut ne nepotes quidem ipsius ex filia illos nisi occulte lectitare audent. Dubitarent quidem hodieque puto principes prudentiores melioresque usum permittere librorum Ciceronis et aliorum plerorumque auctorum veterum scholis inferioribus, eadem et aliis etiam causis inducti, nisi ex longa sæculorum experientia ipsis constaret, adolescentes nimis leviter vulgo circa auctores classicos versari, quam ut aliquid veneni ex his imbibant. Si jam pueri nihil detrimenti animis suis ex operibus hisce paganis assidue contritis capiant, velim nobis concedatur, nec quicquam emolumenti æsthetici. Sed filium nostrum recipiamus. Quoniam igitur Cornelius Nepos non nisi lectoribus sui maturioribus usum æstheticum, pueris quæsitum, præbet, nec perceptionem quidem sui expeditam semper nisi paulo provectionibus admittit; optime alumnis nostris consultum iri putaverim, si exquisitissimas saltem et difficillimas vitas suas Nepos noster circulo nostratum superiori, quem vocant, reservetur, reliquas vero, maximam istius partem constituentes, classi syntacticæ, ut loqui solent, illiusque tironibus maturioribus. Sed ad auctorem jam festino multo mihi ob rationes tironum gratiorem.

De singulari nobis felicitate gratulari convenit, quod ad nostra usque tempora pervenit Eutropii Breviarium Historiæ Romanæ discipulis privatis quidem magis quam publicis notum. Dictio Cornelii pura introitum huic in scholas nostras a generatione inde literarum nova strenuissime præclussit. Multo pacatior et beator scholaribus nostris fors ab his inde temporibus contigisset, multo propitiores magistri, si Eutropio vires Cornelii in scholis nostris exhibere toto hoc ævo licuisset. Habet vero Eutropius, lumina inter classica alias aliquantum inconspicuus, omnes fere chrestomathiæ juvenilis laudes. Nulli animadversiones subtiliores de causis actores rerum primarios agitantibus sensum textus lectoribus obscurant rudioribus: nullæ disquisitiones philosophicæ de nexu eventuum orbis universorum concatenato dictionem ipsius semper moderatam supra captum tironum hebetiorum extollunt: nusquam assurgit: semper humi repit: semper denique pueris vel simplicissimis patet. Juvaret quidem alumnos nostrates talem auctorem præ Cornelio, pictore interdum ingeniorum humanorum acutissimo, legere, atque tantodem ac nunc Cornelium ardore petractare. Non vero simplicitas itili tantum conspicua primas auctori nostro vindicat chrestomathiæ elementaris partes: accedit huic materiarum ab illo expositarum utilitas. Congessit vero uno in volumine res præcipuas populi romani ab exordio inde urbis ad occasum præne imperii occidentalis gestas, easque pro ratione temporum chronologica disposuit: optime in eo vel de senioribus meritis lectoribus, quos, res romanas antea aliunde cognitatas, multum quidem juvabit in tabula una contractas uno quasi conspectu revidere. Quantum vero auctor noster hac ipsa rerum romanarum recensione pueris ipsis, auctores romanos sequentes intellecturis, consuluerit, quisquis judicabit, qui noverit, quam necessaria ad auctores latinos intelligendos sit cognitio quædam præcursoria

rerum imperii romani civilium. Poterunt præterea sub lectione textus progredienti mores et ritus populi romani peculariæ res pro re nata prolixius voce magistri viva exponi, et ad desideria auctorum sequentium accommodari. Cumulo quasi his auctoris nostri laudibus chrestomathicis denique accedit ingens vocabulorum, eorumque sæpe repetitorum copia. Nec in compendio, universos fere orbis antiqui eventus maximos, vulgo sæpius sibi invicem similes, complectenti aliter fieri potuit. Quam vero idoneum vicibus chrestomathiæ elementaris supplendis etiam ob has fortuitas conditiones sit compendium nostrum cuique facile patebit, qui desideria adolescentium, linguam quandam ab initio discere incipientium, perspicit: quippe quod et mentem alumnorum, vocibus lingvæ nuper inchoatæ pauperem, copia ditat necessaria, et memoriam adhuc inexcultam paulatim commollit et meliorem in frugem perducit. Non me multum morantur nævuli auctoris nostri sequius ævum prodentes, quippe quos lectio auctorum sequentium continua atque exercitia filii romani rite instituta temporis successu brevioris facile delebunt. His igitur tot tantisque rationibus confisi, Eutropium hunc chrestomathiæ adolescentium elementaris primæ proxime subjungere, atque tiro-nibus classis syntacticæ rudioribus addicere, Cornelio ad alumnos paulo provectiones translato, non dubitamus. Non vacat mappulas commemorare geographicas chrestomathiæ puerorum claustræ primæ adjungendas.

§. 11.

Auspicia studii græci prima hac in classe vulgo inchoari solent: recte quidem Mos nostratibus est sollemnis lingvam latinam græca neglecta fovere. Sermo latinus, renatis litteris, diu mercurius orbis eruditi solus exiitit, græcus vero vel eruditissimis sæpe alienus; neque hoc sine singulari litterarum jactura. Lingva enim græca diutius multo et latius imperitavit

peritavit quam latina, multo quoque plura classice dignitatis opera produxit, quorum major quam latinorum copia adhuc exstat, ita ut fons elegantiorum præsertim litterarum uberissimus merito hodieque habeatur. Optandum igitur esset, ut sermo græcus ad dignitatem suam debitam tandem evectus, pari vel etiam majori quam latinus cura soveretur. Injuria vero hæc græco sermoni a posteritate illata fecit, ut is etiam trivialis in nostris non tanta ac latinus pietate colatur. Sortem vero lætiorem græcis litteris exoptatam tamen usque eo pro-
 vectum iri nolumus, ut hæc jam ante vel etiam simul cum latinis discendæ suscipiantur. Lingva græca enim, præter idiotismos multos cum latina communes, alios sibi peculiares continet frequentissimos, quos facilius erit nostratibus, post idiotismos jam permultos græcos ex similibus latinis cognitos, solos aggredi, quam universis discendis simul gravari. Qui vero, calus existet, si lingva græca ante latinam arripiatur. Sed dicendum est jam quicquid de chrestomathia græca tironum prima. Non vacat rationes repetere, quibus chrestomathias latinas, ex dispersis auctorum veterum fragminibus congestas, supra improbavimus. Chrestomathiam igitur similem et simili ratione adhibendam tironibus quoque litteris græcis initiandis tradere vellem, Sed non multum tamen illos remoror, qui defectu chrestomathie elementaris melioris evangelium Lucæ adoptant; quamvis forsitan hoc facto parum mihi met ipse constans multis videar. Continet, mihi forte obstititur, evangelium hoc res et consones parabolæque multas, quæ lectores litteris orientalibus rebusque gravioribus adultiorum familiares præsupponunt. Conjungunt porro lingvæ orientales antiquæ et occidentales hodiernæ vocibus et phrasibus iisdem frequenter diversas notiones; quo facto tirones, qui adhuc non nisi suas rationes notionesque sibi proprias habent, adultiorum nedom orientalium valde dissimiles, sensu chrestomathie suæ vero destituentur, inconsiderateque in græcis auctoribus vertendis jam statim ab initio veritari discent.

Rationes

Rationes has, univérse quidem rectas, quantum satis est suspicio, nec, si universam vel conspicuam quendam textus evangelici nostri partem ferient, defererem. Nullus quidem auctor vetus vel classicus, pueris linguam quendam discere incepturis, legendus traditus, cuncta tironum desideria exhaustit. Neque nostrum de numero hoc eximere ausim, quamvis laudes confectoris chrestomathiæ quamplurimas cetera merito sibi vindicet. Si enim vel parabolas et conciones in textu ejus inferas, vel eventus ab illo narratos respicias, utrosque tales fere puto reperias, quales captus adolescentium, sensibus maxime obtemperans, desiderat: illæ enim auditoribus plebejis, omni idearum abstractarum lumine destitutis, quondam relaxæ et habitæ, juventuti plebi simillimæ, non nimis arduam disquisitionem injungent: hi autem nullius ætatis sensibus impervii, faciliorem adhuc sui perceptionem admittent. Accedit his apparatus miraculorum sublimis in scenam identidem productus, qui spectatores non suspensos esse nunquam sinet. Cæcos hinc et surdos tactu mero sanatos, inde ventos uno verbo pacatos, hinc plura hominum esurientium millia aliquot panibus saturatos, inde ipsos quoque defunctos de sepulcris revocatos resuscitadosque videas, ut cetera miracula attentioni et delectationi adolescentium sustinendæ idonea omittam. Conferent præterea, quod quidem maxime omnium refert, conciones Servatoris et parabolæ, jucundissimæ, quæ ex cujusquam mortatis ore unquam manarunt, ad voluntates optimas quasque mentibus tironum alte insigendas. Quæ vero notiones perversæ, ex allusionibus orientalibus menti puerorum adhærebunt, tanti quidem non sunt, ut inconsiderantiam socordiamque universalem et insanabilem adferant, præsertim si magister accesserit gnarus, qui voces phralesque ad res orientales maxime alludentes interpretetur. Magis quidem idoneum ad vices chrestomathiæ tironum græcæ primæ implendas exilitisset evangelium Johannis quam Lucæ ob copiam vocum repetitarum majorem, nili dictio stili brevior sensusque sublimior illius obsecritatem

securitatem quādam exhiberet. Quæ de vocabulario chrestomathicæ latinæ elementaris supra prolixius disputavimus, etiam hæc observanda, repetere nolumus, sed pauca tantum de lingua, quam tirones in textu græco vertendo adhibebunt, addere. Solet nempe translatio hæc vulgo hodieque in linguam latinam fieri, adjecta huic insuper a quibusdam simul lingua tironis vernacula. Neutrum vero vobis arridet. Quamdiu tirones tam peregrini et hospites in lingua latina sunt, ut cogitata sua latine non nisi per investigationem assidua lexicæ adhibita interpretari valeant; durius omnino ipsis in eo, me quidem iudice, consuli videtur, quod uni lingvæ ipsis discendæ altera paullo quidem notior simul addiscenda superingeratur. Præstat quidem singula singulatim onera portare, quam pluribus simul impositis obrui. Discipulis afflictis succurret magister non officiet; moras sua sponte natas removebit, non adventitias objiciet. Si pueri voces suas latinas, falsis sæpe, ut fit, notionibus injectas, in lingua græca vertenda aliquando adhibere necesse habeant, easdem hæc falsas notiones etiam in græcas voces transferant necesse est; quod quidem, sublata translatione latina, evitabitur. Sin autem lexicon græcum et latinas et vernaculas voces juxta appollitas contineat, res eo tamen postremo redit, ut puer duas lingvas simul discere cogatur. Existit præterea ex usu vertendi græca in latinum, incommodum aliud, non minus impediendum: si nimirum verum est, quod multi cultioris latinitatis vindices affirmant, aures quasi latinas delicatas, neque loquendo nec scribendo, (quo eodem etiam interpretatio græcorum latina redit,) sed auctores classici assidue legendo comparari; optime quidem tironibus latinitatis consultum iri putaverim, si a sermone latino instituendo arcerentur, quoad idiotismos vernaculos cavere discerent. Comparata demum ea lingvæ latinæ peritia, ut cogitationes quæque subito et ex tempore latine exprimi possint, translatio vocum græcorum latina commodior quam vernacula evadet. Latina lingua enim magis quam vernacula
græcam

græcam ad verbum comitatur. In vocabulario igitur evangelii nostri peculiari, voces tantum vernaculas græcis adjungendas esse putamus, exclusis exinde prorsus latinis.

§. 12.

Venio nunc ad auctores circuli superioris classici, ut libros scilicet adolescentium elementares dijudicandos. Neque heic rationibus juventutis scholasticæ melius a majoribus nostris consultum est: quin etiam pejus. Qvo quidem altius alumni nostrates in schola evehuntur, eo infirmiores ad onera nova sibi imposita sustinenda fiunt: Crescit indies quidem cognitio ipsorum de rebus vitæ communis familiarissimis, augetur paulatim penus idearum abstractarum; sed non satis pro necessitate illorum adauctiori. Dissertationes enim philosophorum subtiliores abstractionesque prolixius digestæ, pueris in circulum hunc nuper evectis legendæ traduntur, captui eorum maximam partem imperviæ. Disquisitiones Ciceronis philosophicæ ex. gr. de honestatis cum utilitate pugna, vel quod eodem fere redit, de puritate virtutis a recentioribus sub formulis loqvendi Ciceroni alienis denuo ventilata, nimis quidem sunt acutæ et subtiles, quam ut a pueris percipi nedum admirari possint. Disputationes pariter Ciceronis de honesti et decori conjunctione ad virtutem condiendam et integram absolvendam necessaria obscuræ quidem et jejunæ admodum tiro-nibus nostris plerisque, veritati rusticæ ab infantia inde assuetis, sint necesse est. Quid quæso de paradoxis dicam, quæ compositionem vulgo magis ingeniosam et implicatam continent, quam ut lectori cuivis simplici et ingenuo patecant. Advescunt vero vulgo pueri lectione hac auctorum imperceptorum assidua inconsiderantiæ et socordiæ tantæ, ut sæpe quæstio nulla omnino de sensu sententiarum in mente eorum exoritur. Diligentissimi quique textum quidem auctoris ex lexi et prælectoris interpretatione præter propter ad verbum

Lum recte transferunt, translationem vero suam nec intelligunt, nec se illam non intelligere animadvertunt: noctambulationibus somniorum phantasia agitatae similes, qui passibus æque iustis fere et dimensis ac vigilantes incedunt, tenebrarum vero et erroris sui hujus periculosissimi prorsus inconscii. Frustra tentabit præceptor alumnos hoc modo excutientes ad intelligentiam auctoris elevare, carent enim iis ideis abstractis, quæ ad rem propositam intelligendam desiderantur. Libros igitur supra allatos Ciceronis pariter ac sublime istud et divinum pæne somnium Scipionis a nostratibus quoque lectitatum, non dubitamus scholaribus nostris adimere et maturioribus paulo lectoribus reservare. Non desunt nobis disputationes aliæ itidem a Cicerone confectæ adolescentibus multo intelligibiliores, quam quæ rejecimus, quæ majori omnino adolescentium emolumento et delectatione adhiberi possent, si quis eas, in libris Ciceronis philosophicis dispersas, excerpere et in unum volumen colligere vellet. Collectiones quinetiam hujusmodi aliquot a Germanis confectæ jam existunt, inter quas Chrestomathia illa Ciceroniana, quam Cel. Dom. Nölkng anno 1780 edidit, præsertim nominari meretur, quæ si in compendium redacta capitula quæque facillima tantum retineret, exclusis ceteris, multo majorem certe fructum lectoribus rudioribus, quam quæ nunc iplis obtruduntur prolixius digestæ disputationes, ederet. Multam quoque operam in orationibus Ciceronis legendis vulgo frustra consumunt alumni nostrates diligentiores, copia quidem vocabulorum ingenti memoriam ditantes, pulcritudinum stili omnium prorsus fere inconscii. Facilius vero alumni nostrates difficultatem intelligendi orationes quam officia Ciceronis superarent, quippe quæ non ut hæc defectui notionum abstractarum sed cognitionis rerum Romæ publicarum et forensium maxime deberur, si horulæ orationibus his legendis et interpretandis addictæ illustrationem: allusionum satis prolixam et digestam admitterent. Quod ad poëtas in scholis usitatos attinet, Virgilium puto

quoque nimis allusionibus mythologicis esse refertum, quam ut illustratio his dissolvendis necessaria spatium temporis huic rei addicto breviori quidem absolvatur. Præceptores certe academici, poetæ huic illustrando vacantes, desiderii auditorum multo maturiorum satisfacturi, tantam adhibere prolixitatem coguntur, ut vix duos *Æneidos* libros intervallo vertente percurrant. Quo vero tirones numerum etiam in sermone soluto rotundiorum et magis sonorum observare et genium lingvæ eo melius inspicere discant, poësin non omnem illis adimi vellem. Libros vero *Tristium* *Ovidii* *Nasonis*, secundo solo excepto, multo facilius pectoribus adolescentium mollibus quam carmina *Maronis* altisona pervios esse putaverim. Magis quidem adolescentes juvabit igneas lacrimas miseriæ dare humanæ perspectæ, quam ad sonos vatum sublimes non perceptos obfuscescere. Hæc habui, quæ de auctoribus classicis, scholis inferioribus inepto, me quidem iudice, consilio addictis, dicerem. Quemadmodum perceptio theorematum geometricorum nullibi vaga non in cognitione nuda horum ipsorum theorematum subsistit, sed mentem præterea totam lumine et ordine sibi semper constanti perfundit, etiam si memorialis cognitio theorematum horum temporis successu excidat; ita cognitio etiam linguarum peregrinarum intelligentia rerum lectarum conjuncta considerantiam et prudentiam universalem in tota vita nunquam non utilem gignit. Maxime igitur civitatis interest, ut ille ejus ordo, qui ceteris lumine veritatis præluceat, adminicula veritatis inveniendæ istiusmodi civibus suis futuris suppeditet, quæ ad hanc recta deducant: h. e. tales tantum libros elementares juventuti studiosæ lingvæ discendæ causâ legendos tradat, qui sensum sui nunquam non facilem admittant, omnemque pueris viam fallis vel inanibus mentem suam obscurandi notionibus præcidant.

§ 13.

Novum Testamentum Græcum a principio usque ad finem, nullo libro omisso, in scholis nostris perlegi assolet. Nec, quod ad evangelia attinet, quicquam refragari velim, quippe quæ conjuncta, præter laudes evangelio Lucæ adjudicatas, copiam vocum frequenter repetitarum vel abundantiorem quam quæ queris opus est, continent; neque cum quatuor historici easdem sæpe res et eventus, nonnunquam iisdem fere verbis commemorant, aliter fieri potuit. Acta Apostulorum et propter continuatam rei christianæ historiam et perspicuitatem stili vulgo clarissimam, evangeliiis his proxime subjungenda esse, existimamus. Multæ vero rationes existunt, cur epistolas, scholaribus ademptas, studiosis, sacerdotium in posterum inire destinantibus, reservatum iri velimus. Longiorem enim argumentorum continuorum seriem exhibent quædam epistolæ paulinæ, quam ut a pueris vulgo hebetioribus percipi possint. Quid? quod exegethæ sagacissimi, qui omnem ætatem suam in studio biblico consumserunt, nonnunquam inter se de sensu locorum obscuriorum in epistolis obvenientium dissentiant. Loco vero harum epistolarum Odysseam Homeri tironibus circuli superioris maturioribus tradi vellem. Argumentum enim fabulæ hujus, sensus juveniles nunquam non stimulans, tædium pueris atque inconsiderantiam, quam lectio abstractorum præmatura gignit funestam, facile cavebit.

§. 14.

Sed non' chrestomathiæ tantum lingvæ discendæ causa pueris adhibendæ traditæ, verum etiam lexica inepta progressibus officiunt puerorum. Lexica, quæ verba quæque derivativa radicibus horum subjungunt commodioris quidem usus profectionibus sunt, quam quæ derivativa a primitivis suis

scis divulsa pro ordine alphabetico exhibent; scholaribus vero origines vocum derivatarum primas sæpe ignorantibus, admodum inutilia. Nemo nisi expertus judicare poterit quantum moræ et impedimenti lexica hæc primitiva progressui scholarium obijciunt. Qvo quidem majori et molestiori vi imagines quæque menti infiguntur, eo diutius ibi retinentur: et versa vice. Quæ vero jam vocabula, ex lexicis conquisitione ardua innotescunt, alius in mente quam quæ ex interpretatione prælectoris viva discuntur, subident. Pueri radicibus vocum derivatarum plurimum frustra quæritandis semel assueti, tædio lexicum sui tandem capiuntur, atque ad interpretationem prælectoris vel ultra necessitatem sæpe recurrunt, repetitione propria nonnunquam aliquantisper neglecta; quo facto vocabula ipsis facili negotio cognita facile quoque e memoria elabuntur. Quæ vero incommoda, si lexica adhibere liceret derivativa, multo melius tollerentur. Continebit porro lexicon hoc derivativum non omnes totius lingvæ voces vel rarissimas, sed illas tantum præter propter universas, quæ in auctoribus et ceteris libris scholasticis obveniunt. Plus scilicet pagellæ supererit in lexico, methodo hac posteriori instituto, quam in priori ad significationes illas verborum in lexicon hoc scholasticum relatorum peculiariter interpretandas, quæ in auctoribus et libris scholasticis adhibentur. Voces latinas, a vocabulario classis syntacticæ græco supra abjudicatas, nec in lexicon græco-vernaculum, usui circuli superioris destinatum, recipi vellem; quippe quæ eandem fere etiam heic ac in classe syntactica incommoditatem afferunt, si simul cum vernaculis in textu græco vertendo adhibeantur.

§. 15.

Occultant denique intra se scholæ inferiores fontem quandam latinitatis impuræ uberrimum, naturæ plane singularis,
ad

ad quem, a conspectu publici nimis remotum, iudices rei scholasticæ non satis animum attendunt: compendia puto theologia et philosophica, quæ circulo nostratum superio i ad dicta sunt, latinitate admodum barbara confecta. Compendiis hisce legendis totid in fere annos juveniles tantundemque laborem ac auctoribus classicis impendunt tirones nostri, largissima barbarismorum copia memoriam ditantes. Dogmata theologica in compendio nostro vulgari recondita sanctissime veneramur, patriamque et lares pacatos illis deberi grato quidem animo agnoscimus, latinitatem vero sordidam, qua eduntur, pueris vix cura diligentissima eximere valemus. Nihil obstat, quominus orthodoxia sacro-sancta vel retentis denominationibus symbolicis latinitate terfa exhiberi possit. Dupplicem quidem utilitatem ex compendiis huiusmodi vere latinis caperent adolescentes: cognitionem nempe et lingvæ latinæ tersioris et dogmatum sanctissimorum, vim suam saluberrimam in omni vita nunquam non exercentium. Accedit cumulo hisce compendiorum nostrorum vitiis, quod nec ipsa melius quam auctores classici in scholis usitati abstractiones ad captum juventutis accomodata sunt, neque igitur magis quam hi viam ad notiones vagas adolescentibus præciant. Cum jam rubis tribulisque tam asperis cursus scholarium classicus confusus sit, non admodum mirari nobis convenit, pueros, scholis publicis adscriptos tam lento gradu ad peritiam lingvarum antiquarum procedere.

Rev. Mr. 6196